

Izlazi svaki 1. i
16. dan mjeseca.

Naručbina iznosi
do konca ljeta 1 fl.
a za kmeta 20 nov.

NAŠA SLOGA

Poučni, gospodarski i politični list.

„Slogom rastu male stvari, a nesloga sve pokvari“. *Nar. Posl.*

Oglasi se primaju
po navadnoj ceni.
Uredništvo šalazi se
Via Capuano N.
1869/1.

Pisma neka se šalju
platjena poštarine

Godina I.

U Trstu 1. Junija 1870.

Broj 1.

Mili rode!

Međunarodni znanstveni skup

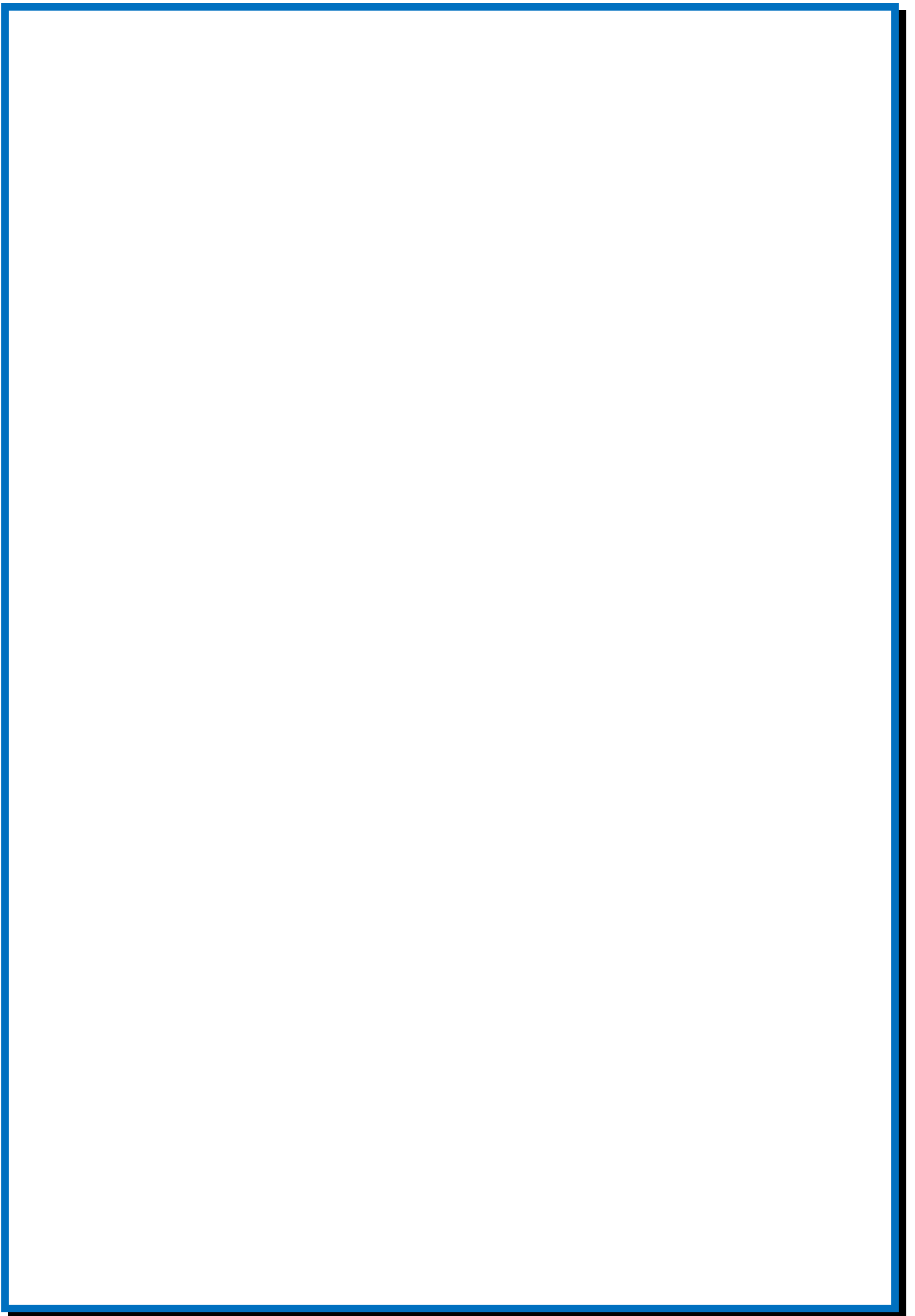
Naša sloga (1870. – 2020.)

Pula, Filozofski fakultet, 3. – 5. rujna 2020.

Knjiga sažetaka

Filozofski fakultet u Puli

Naša sloga (1870. – 2020.)

Pula, Filozofski fakultet, 3. – 5. rujna 2020.

Knjiga sažetaka

Filozofski fakultet u Puli

Organizacijski odbor

Mihovil Dabo, Teodora Fonović Cvijanović, Nevio Šetić, Vanessa Vitković Marčeta

Programski odbor

Antoni Cetnarowicz (Krakov), Mihovil Dabo (Pula), Teodora Fonović Cvijanović (Pula), Angela Ilić (München), Nevio Šetić (Pula), Vanessa Vitković Marčeta (Pula), Salvator Žitko (Portorož)

Međunarodni znanstveni skup *Naša sloga* (1870. – 2020.)

Godine 2020. navršilo se 150 godina od pokretanja lista *Naša sloga*, najvažnijega preporodnoga glasila namijenjenoga istarskim Hrvatima. Kada se 1870. skupina preporoditelja okupljena oko biskupa Jurja Dobrile odlučila na pokretanje lista namijenjenoga istarskim Hrvatima, bili su potpuno svjesni kako im predstoji zahtjevan posao neizvjesnoga ishoda. Potpora đakovačkoga biskupa Josipa Jurja Strossmayera i skroman broj mogućih suradnika raštrkanih Markgrofovijom Istrom, uglavnom pripadnika seoskoga klera, nikako se nisu mogli smatrati jamcem uspješnosti poduhvata. Rezultat je, međutim, nadmašio očekivanja pokretača.

Pisana i uređivana s namjerom da političke i nacionalne teme približi skromno obrazovanom čitateljstvu, u gotovo pola stoljeća izlaženja (1870. – 1915.) *Naša sloga* nije samo bilježila nego i snažila proces jačanja hrvatske nacije u Istri. Istovremeno, kao prvo glasilo na hrvatskome jeziku suprotstavljala se utjecaju talijanskoga jezika i kulture. Time je njezin značaj osobit i u razvoju hrvatskoga jezika i hrvatskoga novinarstva u Istri.

Međunarodnim znanstvenim skupom u povodu 150. godišnjice namjerava se ukazati na povijesni, jezični, književni i kulturološki značaj *Naše sloge* izlaganjima posvećenima samome glasilu, ali i srodnoj problematici u hrvatskome i habsburškome kontekstu. Primjerice, podrška što ju je istarskome listu pružao biskup Strossmayer jasna je poveznica s drugim aktivnostima koje je taj crkveni velikodostojnik pomagao ili pokretao širom hrvatskoga i južnoslavenskoga prostora. U jednakoj mjeri, istarsko je glasilo potrebno razmatrati u okviru važne društvene uloge što ju je kler imao među širokim slojevima stanovništva diljem Habsburške Monarhije i srednje Europe. Konačno, proces izgradnje moderne nacionalne svijesti uz izraženu poveznicu s jačanjem važnosti vlastitoga jezika i pisane kulture nije nešto što izdvaja, već povezuje onodobne istarske prilike s kontekstom integracije hrvatske nacije na rubovima, odnosno u kontaktu, a ponekad i konfliktu sa susjednim nacijama. Istovremeno spomenuti je proces prepoznatljiv u drugim višenacionalnim i višejezičnim regijama Monarhije, geografski bliskima kao i onima nešto udaljenijima. Poziv je stoga upućen hrvatskim i inozemnim istraživačima, ponajprije povjesničarima i kroatistima, ali i drugim zainteresiranim stručnjacima koji će svoja promišljanja razmotriti u jednome od zadanih tematskih područja.

Organizacijski odbor

P R O G R A M

Četvrtak, 3. rujna

Otvorenje

Adresa virtualne učionice: <https://ovh.unipu.hr/b/dar-tpw-m3u>

18:00 – 18:15 Pozdravni govori

18:15 – 19:30 Plenarna izlaganja

Nevio Šetić: *Naša sloga* – poticatelj hrvatskoga preporodnog i nacionalno-integracijskoga procesa u Istri i na kvarnerskim otocima od 1870. do 1915.

(uz osvrt na monografiju *Naša sloga 1870. – 1915.*)

Vlasta Rišner: *Naša sloga* i novinsko-časopisna norma na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće

Petak, 4. rujna

Sekcija 1

<https://ovh.unipu.hr/b/dar-tpw-m3u>

9:00 – 10:30

Ivona Smolčić, Ervin Pavleković: Uloga periodike u izgradnji nacionalnoga identiteta tijekom devetnaestoga stoljeća

Robert Skenderović: *Bunjevačke i šokačke novine* i *Naša sloga* – dva slučaja pokretanja preporodnih glasila na rubovima hrvatskoga etničkog prostora

Mark Gjokaj: *Naša sloga* – oblik izgradnje nacionalnoga identiteta i pisana kultura Hrvata u Istri

Sekcija 2

<https://ovh.unipu.hr/b/dar-ptr-dd9>

9:00 – 10:30

Sandra Tamaro: Svjesna i nesvjesna uporaba talijanizama i talijanskoga jezika u dijalogima Franine i Jurine iz *Naše Sloge*

Vjekoslava Jurdana, Alen Klančar, Mariela Tomičić: Časopisi *Mladi Istranin* i *Mladi Hrvat* Viktora Cara Emina u listu *Naša sloga*

Vanessa Vitković Marčeta: Nazivi za jezike u *Našoj slogi*

Sekcija 1

<https://ovh.unipu.hr/b/dar-tpw-m3u>

10:30 – 12:00

Željko Klaić: *Naša sloga* kao glasilo Političkog društva za Hrvate i Slovence u Istri prvih godina svoga djelovanja

Stipan Trogrlić: Program istarskih hrvatskih katolika prema pisanju *Pučkoga prijatelja* (1899. – 1914.)

Ivan Milotić: Oblikovanje moderne nacije i etnička linija u Istri početkom XX. stoljeća (međunarodnopravno gledište)

Sekcija 2

<https://ovh.unipu.hr/b/dar-ptr-dd9>

10:30 – 12:00

Teodora Fonović Cvijanović: Uloga kalendara *Istran* i *Naše sloge* u oblikovanju hrvatskoga jezičnog standarda u Istri

Samanta Milotić Bančić: Frazemi u tekstovima *Franina* i *Jurina* u *Istarskoj riječi* (godište 1923.)

Dolores Butić: Hrvatski fonemi u djelu *Obsidio Iadrensis*

12:15 – 13:45

Alida Perkov: Gospodarstvo Istre u člancima *Naše sloge* 1870. – 1915.

Olja Višković: Odjek Jubilarne gospodarsko-šumarske izložbe iz 1891. u Istri (kroz novine *Naša sloga*)

Valter Baldaš: Prirodne nepogode u Istri prema pisanju *Naše sloge*

12:15 – 13:45

Estela Banov: Uloga *Naše sloge* u objavljivanju zapisa i vrednovanju usmene poezije Istre i kvarnerskih otoka

Nataša Urošević: Pisana kultura u Istri i izgradnja nacionalnih identiteta – od Matije Vlačića Ilirika do narodnoga preporoda

Ivana Paula Gortan-Carlin: Buđenje nacionalne svijesti glazbom: Glazbeni život Istre krajem 19. i početkom 20. stoljeća

Barbara Riman i Kristina Riman: Časopis *Naša sloga* kao odraz i izvor predodžbi nacionalnoga, političkoga i kulturnoga identiteta Slovenaca u Istri prije Prvoga svjetskog rata

Sekcija 1

<https://ovh.unipu.hr/b/dar-tpw-m3u>

16:00 – 17:30

Maja Polić: Djelovanje preporoditelja Liburnijske Istre i kvarnerskih otoka u listu *Naša sloga*

Andrea Roknić Bežanić: Prilog poznavanju prilika u Rijeci kroz stranice *Naše sloge*

Marin Pekica: Vodnjan i nacionalno-integracijski procesi u člancima *Naše sloge*

Dunja Milotić: Medijski odjeci „procesa protiv puljske Kamorre“ pred porotnim sudom u Rovinju

Sekcija 2

<https://ovh.unipu.hr/b/dar-ptr-dd9>

16:00 – 17:30

Fabrizio Fioretti: Pula i književnost u člancima *Heretičara*

Valter Milovan i Valentina Kolić Pavić: Romanizmi u *Jurini i Franini*

Martina Damiani: Lo spazio dato alle donne nel giornalismo istriano dal 1870 al 1890

17:30 – 19:00

Mihovil Dabo: Položaj hrvatskih učitelja u Istri početkom XX. st. prema pisanju *Naše sloge*

Dijana Muškardin: *Naša sloga* kao povijesni izvor u nastavi povijesti

Jelena Barić: Zlatno doba opatijskoga lječilišta u člancima lista *Naša sloga* (1884. – 1914.)

Salvator Žitko: Slovensko-hrvatska solidarnost od 1882./1883. do 1902.

17:30 – 19:00

Bojana Schubert: S preporodnih margina: Josip Vračan i njegovi jezici

Emina Berbić Kolar: Prikaz Slavonije i slavonskih prilika u *Slavonskom narodnom kalendaru* iz 1961., s naglaskom na elementima slavonskoga dijalekta i slavonskoga kulturološkoga određenja sredine 20. stoljeća

Kristina Riman i Maja Verdonik: Sjećanja iz djetinjstva Janka Barlèa na primjeru njegovih pripovijetki u slovenskoj periodici

Subota, 5. rujna

Sekcija 1

<https://ovh.unipu.hr/b/dar-tpw-m3u>

9:00 – 10:30

Antoni Cetnarowicz: Politika Poljskog kluba u Carevinskom vijeću na stranicama *Naše sloge*

Amer Maslo: Ustanak na prostoru Bosne i Hercegovine (1875. – 1878.): Percepcija Osmanskoga Carstva u listu *Naša sloga*

Marijan Čipčić: *Naša sloga* prema aneksiji Bosne i Hercegovine: prosudbe i pogledi

Zdravko Matić i Damir Stručić: *Naša sloga* o potresu u Zagrebu 9. studenoga 1880.

Sekcija 2

<https://ovh.unipu.hr/b/dar-ptr-dd9>

9:00 – 10:30

Barbara Đurasović: Uloga kanonika Antuna Liepopilija i Joza Crnice u listu *Prava Crvena Hrvatska*

Ante Bralić: Dalmatinsko novinstvo i politička zbivanja u Banskoj Hrvatskoj (1911. – 1914.)

Ahmet Kalajdžić: Stare dubrovačke novine kao izvor za istraživanje prostitucije na jugu Hrvatske do Prvoga svjetskog rata

Margareta Matijević: Bez kardinalskoga šešira, ali uzdignuta čela – Odnos zagrebačkoga nadbiskupa Antuna Bauera prema Istri

10:30 – 12:00

Tihomir Zovko: Uloga hrvatskih novina iz Mostara u procesu hrvatske nacionalne integracije

Vlatka Vukelić i Vladimir Šumanović: Povijest sisačkoga tiskarstva – prva polovica 20. stoljeća

Denis Njari: Novine slavonskih Mađara (1908. – 1918.)

10:30 – 12:00

Francesco Toncich: The Italian-Written Cultural and Scientific Press in the Habsburg Istria as Factor of Identification

Karin Sabadin: Public Media and the Construction of Community

Lovre Božina i Marin Beroš: Novac kao čimbenik nacionalnog identiteta i monetarne suverenosti

12:00 Zatvaranje znanstvenoga skupa

Adresa virtualne učionice: <https://ovh.unipu.hr/b/dar-tpw-m3u>

S A Ž E C I I Z L A G A N J A

Plenarna izlaganja

Nevio Šetić

Naša Sloga - poticatelj hrvatskoga preporodnog i nacionalno-integracijskoga procesa u Istri i na kvarnerskim otocima od 1870. do 1915.

U članku se raspravlja o ulozi i značaju novina Naša Sloga o jednom od najvažnijih procesa hrvatske moderne i suvremene povijesti, hrvatskom narodnom preporodu odnosno procesu hrvatske nacionalne integracije u Istri i na kvarnerskim otocima. Preporodni list istarskih Hrvata Naša Sloga od 1870. do 1915. godine bio je glavni poticatelj preobrazbe tradicionalne hrvatske narodne svijesti u modernu hrvatsku nacionalnu svijest na području Istre i kvarnerskih otoka. U tom je prostoru list sustavno gradio hrvatsku državotvornu i političku misao i učvršćivao hrvatski kulturni i svekoliki identitet, zapravo poticao je nacionalno buđenje i integraciju Istre i kvarnerskih otoka u ukupni hrvatski nacionalni prostor tada državnoopravno i upravno rascjepkan i podijeljen u više zemalja u sklopu Austro-Ugarske Monarhije.

Novine Naša Sloga kao prvi moderni mediji istarskih Hrvata u četiri i po desetljeća kontinuiranog izlaženja kao glasilo predvodnika procesa preobrazbe hrvatskog naroda u naciju, preobrazbe tradicionalne hrvatske apolitične u građansku političku kulturu i svijest u tom prostoru imala je presudnu ulogu u njihovom životu i opstanku kao subjekta kulture i civilizacije. Pitanje jedinstva narodnog pokreta i sjedinjenja hrvatskih zemalja bilo je jedno od središnjih tema u koncepciji lista što autor posebno obrađuje u radu.

Naša sloga i novinsko-časopisna norma na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće

U središtu su istraživanja prve istarske novine na hrvatskome jeziku *Naša sloga*, podnaslovljene kao *poučni, gospodarski i politični list*. Već u podnaslovu ističe se tematska širina, što je u skladu s novinama i časopisima 19. i prvih nekoliko desetljeća 20. stoljeća. *Naša je sloga* bila usmjerena svima *koji ljube i štiju svoju vjeru i svoj vlastiti liepi jezik i narodnost svoju* (1872., br. 5) šireći poslijepreporodne ideje, i to pretežito jezikom zagrebačke filološke škole. No, kako je izlazila od druge polovice 19. do prvih desetljeća 20. stoljeća (od 1870. do 1915. godine), u vrijeme značajnih slovopisnih, pravopisnih i jezičnih promjena, u radu se kreće od pretpostavke da su na jezik, slovopis i pravopis *Naše sloge* utjecale onodobne normativne promjene. Kako se u jezikoslovnoj literaturi uz Istru vezuje pojam jezične „razvojne retardacije“ (Brozović 1970.), u radu se pokušava odgovoriti na dva pitanja: 1. je li istarska *Naša sloga* uistinu rubna i jezično izdvojena od ostalih hrvatskih novina i časopisa, 2. koliki je utjecaj *Naše sloge* na ostale hrvatske novine; prenose li se tekstovi i/ili podatci s njezinih stranica u druge novine i uz kakav vrijednosni sud. Odgovori na spomenuta pitanja proširit će dosadašnja istraživanja *Naše sloge* u surječju jezika hrvatskih novina i publicističkoga stila općenito (v. Rišner 2015., Vitković Marčeta 2015., Fonović Cvijanović i Vitković Marčeta 2020.) te pokazati odnos slovopisa, pravopisa, jezika i stila konkretnih novina i časopisa prema normativnim mijenama.

* * *

Valter Baldaš

Prirodne nepogode u Istri prema pisanju *Naše sloge*

Predloženi referat polazi od pojmovnoga određenja prirodnih nepogoda i načinima njihova proučavanja, a bavi se prirodno-geografskim i prostornim aspektima života u Istri u drugoj polovici 19. i početkom 20. stoljeća s naglaskom na prirodne nepogode o kojima se piše na stranicama *Naše sloge*, a zahvaćaju istarski poluotok (poplave, nevremena, suše) ili susjedna područja. Prirodne nepogode utjecale se na demografska, socijalna i posebice gospodarska kretanja na poluotoku, a vrlo se često na stranicama lista poziva čitatelje da pomognu unesrećenim ljudima i područjima. Proučavanje prirodnih nepogoda u prošleme stoljeću dokazuje i promjenjivost klimatskih prilika u odnosu na današnjicu.

Estela Banov

Uloga *Naše sloge* u objavljivanju zapisa i vrednovanju usmene poezije Istre i kvarnerskih otoka

U prvome broju glasila *Naša sloga* za 1878. godinu objavljen je „Poziv za sabiranje hrvatskih Narodnih pjesmah“ adresiran „Svim rodoljubima hrvatskim“. Točno nakon godinu dana, u 1. broju za 1879. godinu, *Naša je sloga* u svome podlistku započela s objavljivanjem pristigle poetske građe. Zbog širokoga interesa velikoga broja intelektualaca diljem Istre i otoka Kvarnerskoga zaljeva, pjesme su nakon toga tiskane i kao posebna knjiga pod naslovom *Hrvatske narodne pjesme što se pjevaju po Istri i Kvarnerskih otocih* koju je uredio Matko Laginja. Ovo je izdanje ubrzo doživjelo pohvalne ocjene u nizu onodobnih periodičkih izdanja u Hrvatskoj, Češkoj i Poljskoj. U izlaganju će se razmatrati važnost rezultata ovoga kulturnog projekata *Naše sloge* u kontekstu idejnih tendencija 19. stoljeća i povijesti istraživanja hrvatske usmene književnosti.

Jelena Barić

Zlatno doba opatijskoga lječilišta u člancima lista *Naša sloga* (1884. – 1914.)

Polovicom 19. stoljeća Opatija postaje omiljeno izletišta stanovništva okolnih mjesta, a izgradnjom hotela Quarnero 1884. godine započeo je pravi uzlet opatijske turističke djelatnosti. Najveće promjene nastupile su na prijelazu stoljeća kada grad doživljava duboku transformaciju i postaje drugo najznačajnije austrougarsko lječilište.

U Opatiji su živjeli i djelovali ugledni liječnici, a broj turista rastao je iz godine u godinu. Boravak brojnih članova europskih kraljevskih obitelji i pripadnika aristokratskoga društva, predstavio je Opatiju stranim medijima i njezino je lječilište postalo prepoznatljivo diljem svijeta.

Izlaženje lista *Naša sloga* poklopilo se s najprosperitetnijim razdobljem opatijskoga lječilišta i ovim radom izdvojit će se svi članci koji tematiziraju razvoj lječilišta. Cilj izlaganja je prikaz zlatnoga doba opatijskoga turizma kroz članke lista *Naša sloga* te analiza odnosa hrvatskoga uredništva naspram događanja i noviteta u onovremenoj Opatiji, gdje su, unatoč većinskom hrvatskom stanovništvu, vodeći upravni položaji i vlasništvo nad najluksuznijim turističkim objektima, bili u rukama stranaca.

Emina Berbić Kolar

Prikaz Slavonije i slavonskih prilika u *Slavonskom narodnom kalendaru* iz 1961., s naglaskom na elementima slavonskoga dijalekta i slavonskoga kulturološkoga određenja sredine 20. stoljeća

Radom će se obraditi najstariji broj *Slavonskoga narodnog kalendara* iz 1961. godine koji izlazi neprekidno šezdeset godina kao godišnjak te se bavi pitanjima Slavonije i slavonskoga okruženja, s naglaskom na brojskoj Posavini. Osmišljen je kako bi se aktualizirale teme vezane za Slavoniju i Slavonca, njegovo kulturno određenje i poimanje. U radu će se posebno obraditi teme vezane za slavonski kulturološki krug, usporedit će se povijesne i jezične okolnosti toga vremena koje su utjecale na izbor tekstova i njihovu tematiku. Posebno će se analizirati tekstovi koji su pisani slavonskim dijalektom kako bi se mogao utvrditi položaj slavonskoga dijalekta i njegova zastupljenost u javnome tiskanom mediju sredinom 20. stoljeća u vremenu SFRJ.

Novac kao čimbenik nacionalnog identiteta i monetarne suverenosti

Od svoje pojave države ne predstavljaju samo teritorijalno ograničena područja, već su i zajedničko mjesto koje na različite načine ujedinjuje puk koji u njima živi pa se prirodno i poistovjećuje s državom. Takvo samoodređenje naravno ne može postojati bez simbola koji su zajednički svim državama, npr. zastava, himna i nacionalna valuta. Ovaj rad će svoju pozornost posvetiti novcu, koji obavljajući svoje funkcije nerijetko prelazi državne granice pa već u ulozi sredstva plaćanja predstavlja dobrog ili lošeg ambasadora države i njezine kulture. Uostalom, novčanice država nose slike bitne za nacionalnu kulturu i povijest te time na neki način predstavljaju i spremišta kolektivne nacionalne memorije i promiču nacionalnu svijest naroda kroz epohe.

U našem sadašnjem vremenu društvene pojave poput globalizacije mijenjaju i odnose pojedinaca prema nacionalnim valutama. Valute nakon dugo vremena gube svoju povezanost s nacionalnom državom, što posebno dolazi do izražaja s pojavom kriptovaluta s kojima se briše bilo kakav oblik povezanosti s teritorijem. Bismo li taj novac (ako to uistinu je) mogli nazvati prvom kozmopolitskom valutom? I ako je to uistinu tako, kakav to povratni učinak ima na identitete nas, njegovih korisnika?

Ante Bralić

Dalmatinsko novinstvo i politička zbivanja u Banskoj Hrvatskoj (1911. – 1914.)

Dalmatinsko novinstvo uoči Prvoga svjetskog rata bilo je dominantno stranački organizirano. To, s jedne strane, umanjuje njihovu vjerodostojnost pri opisu događanja ali, s druge strane, istraživaču omogućuje da na relativno jednostavan način dolazi do stranačkih stavova o pojedinoj temi. U izlaganju će se analizirati odnos dalmatinskoga novinstva prema najznačajnijim političkim događajima, kao što je bilo privremeno ujedinjenje Stranke prava u Svepravašku organizaciju, atentati na Slavka Cuvaja i Ivana Skerlecza, kraljevske komesare u sjevernoj Hrvatskoj, ali i sve jasnije i vidljivije isticanje jugoslavenske (integralističke) koncepcije uoči Prvoga svjetskog rata. Prvenstveni izvor su novine iz Zadra, tadašnjega glavnog grada Kraljevine Dalmacije, ali i najznačajnije novine iz Šibenika, Splita i Dubrovnika.

Dolores Butić

Hrvatski fonemi u djelu *Obsidio Iadrensis*

U radu se istražuju hrvatski utjecaji na fonološkoj razini u antroponimima i toponimima u djelu anonimnoga autora *Obsidio Iadrensis* o mletačkoj opsadi Zadra 1345./1346. godine, koje se smatra jednim od najvrjednijih pripovjednih izvora za poznavanje hrvatske povijesti, te jednim od malobrojnih, ali kvalitetnih djela našega predrenesansnoga razdoblja. O djelu nemamo nikakvih podataka osim onih koje nam nudi samo djelo; ne zna se tko, gdje i za koga je napisao tekst koji je nastao po narudžbi kako navodi anonimni autor u pismu nepoznatom naručitelju, koje je uvršteno u djelo između prologa i početka opisa događaja. Ni izvorni rukopis nije sačuvan, već tri prijepisa: najstariji iz 1532. godine poznat kao zagrebački rukopis koji potpisuje Franciscus de Chrysogonis i čuva se u arhivu HAZU-a, zatim vatikanski rukopis prema kojem je Ivan Lučić prvi štampao tekst 1666. godine u Amsterdamu te prijepis iz 18. stoljeća Domenika Ignacija Frauenberga koji se čuva u Znanstvenoj knjižnici Zadar. Schwantner ga tiska 1747. godine, a Branimir Glavičić i Vladimir Vratović su prema rukopisnoj ostavštini Veljka Gortana priredili kritičko izdanje djela 2007. godine. Dosadašnje istraživanje (Rački, Gortan, Klaić, Budak, Perić) u čijem je središtu bilo pitanje autorstva nije dalo konkretne rezultate, osim odbacivanje (Perić) formulirane pretpostavke o autorstvu zadarskoga nadbiskupa Nikole Matafara zbog nedostatka čvrstih filoloških dokaza. Istraživanjem hrvatskih utjecaja na fonološkoj razini u pisanju antroponimima i toponimima u djela *Obsidio Iadrensis* pokušat će se odrediti i opisati jezične osobitosti latiniteta u Zadru u XIV. stoljeću, te njihovo uklapanje u opće tijekove srednjovjekovnoga latiniteta. Nastavljajući dosadašnji rad na djelu, dobiveni se rezultati primjenjuju ako ne u rješavanju navedenih otvorenih pitanja koja ga prate, a ono barem u usmjeravanju daljnje potrage za željenim odgovorima. Istraživanje će se temeljiti na zagrebačkom rukopisu kao najstarijoj potvrdi djela.

Antoni Cetnarowicz

Politika Poljskog kluba u Carevinskom vijeću na stranicama *Naše sloge*

Uloga *Naše sloge* u razvoju nacionalnoga pokreta u Istri bila je vrlo važna. Njezinu je važnost moguće usporediti s ulogom koju je imao organ dalmatinskih narodnjaka *Il Nazionale* odnosno *Narodni list* u narodnome preporodu u Dalmaciji. Poljacima i poljskome pitanju *Naša je sloga* posvećivala ipak neusporedivo manje pozornosti nego što su to činili glasilo dalmatinskih narodnjaka ili pak slovenski tisak. Uglavnom se pisalo o djelovanju Poljskog kluba u bečkom parlamentu. U ocjeni te politike nije nedostajalo ni teških riječi, a poljskim zastupnicima prigovarano je zbog egoizma i toga što brinu isključivo o poljskim ineresima te odbacuju solidarnost sa slavenskim narodima. Ipak, pritom se izražavala i nada u promjenu takve politike i bilježeni su primjeri koji svjedoče o podršci zahtjevima drugih Slavena u Monarhiji, kao i o počecima popravljanja poljsko-ukrajinskih odnosa u Galiciji. Hrvatski političari u Istri pozitivno su ocjenivali i činjenicu da u Carevinskom vijeću nije došlo do sklapanja saveza između Poljskog kluba i talijanskih zastupnika iz Istre, iako su na to potonji, s obzirom na sličnost nacionalnih odnosa u Galiciji i Istri, snažno računali. S pažnjom i nadama *Naša je sloga* pratila e posjet predsjednika vlade, Poljaka Kazimierza Badenija Istri 1896. godine.

Marijan Čipčić

***Naša sloga* prema aneksiji Bosne i Hercegovine: prosudbe i pogledi**

Austro-ugarska aneksija Bosne i Hercegovine u listopadu 1908. godine snažno je odjeknula, ne samo diljem Monarhije, već i na cijelome Balkanu, a privukla je i pažnju europskih velesila. Nakon aneksije Turska je konačno izgubila sav utjecaj u BiH. Aneksija je izazvala veliki interes javnosti pa su o njoj pisale brojne tiskovine diljem razjedinjenih hrvatskih zemalja. Znatna interes prema ovome događaju, kao i napetostima na vanjskopolitičkome planu koje je su aneksijom prouzročene osobito kod Kraljevine Srbije, pridavalo je i uredništvo *Naše sloge*. Tako na se stranicama ove istarske periodične tiskovine od listopada 1908. pa sve do okončanja aneksijske krize krajem ožujka 1909. godine, kada su aneksiju priznale Rusija a potom i Srbija, nalazi niz članaka na temu aneksije BiH. Cilj je ovoga izlaganja na temelju analize tih članaka prezentirati kakav je stav zauzela *Naša sloga* prema aneksiji BiH i posljedicama koje je ona izazvala. S obzirom na to da se autor već bavio načinom na koji je aneksiju BiH pratila splitska tiskovina *Naše jedinstvo*, pružit će se komparacija stavova prema aneksiji između *Naše sloge* i navedene splitske tiskovine.

Mihovil Dabo

Položaj hrvatskih učitelja u Istri početkom 20. stoljeća prema pisanju *Naše sloge*

Istarska glasila u desetljećima prije Prvoga svjetskog rata često su se doticala obrazovne problematike, uglavnom u kontekstu međunacionalnih trvenja. Obrazovanje i školstvo kontinuirano su prisutni na stranicama istarske periodike, a *Naša sloga* pritom nije iznimka. Na stranicama ovoga preporodnog lista obrazovna tematika obrađivana je ekstenzivno i ustrajno, ukazujući koliku su važnost nositelji hrvatske politike polagali u snagu školstva. Početkom 20. stoljeća veći broj tekstova bio je posvećen učiteljima i učiteljicama, a analitički uvid ukazuje na njihov specifičan društveni položaj koji ih ujedno povezuje s prosvjetarima diljem Habsburške Monarhije. Uz nacionalno pitanje, prema kraju mirnodopskoga razdoblja sve su vidljivije svjetonazorske odrednice, odnosno podvajanje na konzervativni i liberalni tabor. K tome u zasebnim su člancima razmatrana pitanja materijalne i socijalne sigurnosti te potrebe za strukovnim udruživanjem. Spomenuti tekstovi od osobite su važnosti kao povijesni izvor u razdoblju prije pokretanja hrvatskih učiteljskih listova *Narodna prosvjeta* i *Hrvatska škola*.

Martina Damiani

Lo spazio dato alle donne nel giornalismo istriano dal 1870 al 1890

L'intervento si propone di analizzare lo spazio ricoperto dalle donne nel giornalismo istriano, dove, da semplici oggetti di riflessione, diventano pure autrici di rubriche e articoli. Le scrittrici che inviano i loro contributi ai periodici in lingua italiana attivi in Istria nel secondo Ottocento sono in realtà ben poche; alcune si celano dietro a pseudonimi, mentre il nome di altre compare di rado, come nel caso di Elda Gianelli. Molto più attiva è invece la partecipazione della letterata albanese Giuseppina Martinuzzi che collabora, a partire dal 1886, con giornali e riviste, tra cui «L'Eco di Pola» e «La Penna». Si porteranno in rilievo i contenuti dei suoi scritti e le opinioni espresse dalla critica, in particolare quando, nel 1888, diventa la prima donna istriana alla direzione di un giornale letterario, il «Pro Patria».

Barbara Đurasović

Uloga kanonika Antuna Liepopilija i Joza Crnice u listu *Prava Crvena Hrvatska*

Prava Crvena Hrvatska pravaški je list koji je u Dubrovniku izlazio od 19. ožujka 1905. do 9. studenoga 1918. Kao glavni tvorac hrvatski osviještenoga političkoga glasila izdvaja se kanonik Antun Liepopili (1848. – 1940.), ujedno i jedan od idejnih vođa pravaštva u Dubrovniku. Kanonik Liepopili protivio se sjedinjenju Stranke prava i Narodne stranke (1905.) pa je uz nekolicinu svojih istomišljenika zagovarao obnovu stare Stranke prava u Dalmaciji.

Liepopili je bio domoljub, intelektualac i pripadnik klera, ali i aktivni sudionik gospodarskoga života Dubrovnika. Među brojnim funkcijama bila je i ona dopredsjednika uprave Dubrovačke hrvatske tiskare.

Jedno od vodećih mjesta u Tiskari imao je i kanonik Jozo Crnica (1844. – 1919.). Ovaj kontroverzni svećenik također je bio poklonik pravaške politike i njihova lista, a posebno je bio prozivan i napadan zbog prisnih veza s bečkim dvorom.

Oba su kanonika svojim djelovanjem ostavili dubok pečat osnaživanju nacionalne svijesti u Dubrovniku.

Fabrizio Fioretti

Pula i književnost u člancima *Heretičara*

Izlaganje je fokusirano na pulskim dvojezičnim novinama (njemačko-talijanski) *Pola* (1883. – 1885.) te na člancima misterioznoga pulskoga autora L'Eretico. Nastalo kao glasilo tamošnjih poduzeća i trgovina, ubrzo će baš članci tog *Heretičara* pretvoriti ove novine u neku vrstu kratkoga istarskog fenomena 20. stoljeća koju su svi mrzili, ali koju su svi čitali. L'Eretico nam je, bez previše retorike, objasnio ono što je zaista bila Pula između 1883. i 1885., dakle grad pun licemjernih ljudi koji su po danu bogomoljci, dok po noći, na primjer, pretvaraju tadašnje gradsko kazalište, Politeama Ciscutti, u bordel i koji čitaju djela francuskoga realizma i naturalizma, koji su se, makar u Istri, smatrali „đavolskim djelima“. Osim slike Pule ovoga doba, izlaganje će se fokusirati i na književnim teorijama i novostima koje je ovaj tajanstveni autor uveo u talijansku književnost istarskoga poluotoka, od prvoga pravoga pulskog krimića pa sve do onoga što možemo nazvati kratko doba istarskoga realizma.

Teodora Fonović Cvijanović

Uloga kalendara *Istran* i *Naše sloge* u oblikovanju hrvatskoga jezičnog standarda u Istri

Počeci standardizacije hrvatskoga jezika u Istri sežu u drugu polovicu 19. stoljeća i povezani su s jačanjem hrvatskoga narodnoga preporoda. Na području višestoljetne dominacije germanske i romanske kulture i civilizacije, gdje se materinski jezik čuva i prenosi isključivo usmenim putem, bitan se napredak ostvaruje zahvaljujući radu hrvatskih kulturnih i javnih djelatnika, posebice svećenika. Važnu će ulogu u promidžbi preporodnih ideja tada imati pokretanje prvih glasila na hrvatskome jeziku. U radu se, stoga, analizira jezik kalendara *Istran* i novina *Naša sloga* s ciljem da se utvrdi kakva je njihova uloga u oblikovanju hrvatskoga jezičnog standarda u Istri. Naime, cijela je druga polovica 19. stoljeća u znaku rješavanja još uvijek otvorenih pitanja filoloških škola pa će analiza slovopisnih, pravopisnih, fonoloških, morfonoloških, morfoloških i sintaktičkih karakteristika rasvijetliti kojem se jezičnome modelu priklanjaju istarski preporoditelji.

Mark Gjokaj

***Naša sloga* – oblik izgradnje nacionalnoga identiteta i pisana kultura Hrvata u Istri**

U ovoj ćemo se analizi baviti izgradnjom identiteta i pisanom kulturom, ali ne kao teorijskim definiranjem identiteta nego izgradnjom hrvatskoga identiteta u Istri, koji je sastavni dio kolektivnoga/nacionalnoga u obliku političkih, društvenih i demokratskih aktivnosti u središnjoj fazi hrvatske nacionalne integracije u Istri 1861. – 1907. godine. Aktivnosti koje se poklapaju s tiskanjem i objavljivanjem dvotjednika/tjednika *Naša sloga* tijekom 1870. – 1884. pa do 1905. godine kao medijem pisane kulture: prvi list koji se bavio preporodnim temama u hrvatskim zemljama, koji je izravno bio namijenjen seljačkomu društvenom sloju s ciljem njegova osvješćivanja i uključivanja u političku borbu kao subjekta suverenoga hrvatskog naroda; istovremeno je snažno utjecao na nacionalno-integracijske, modernizacijske i demokratizacijske procese istarskih Hrvata. Svrha prikaza neće biti pružanje iscrpne slike o radu i djelovanju Društva, ali je važno ukazati da je imao sve organe upravljanja, pravila rada, političke i gospodarske ciljeve te je bio odredio i gospodarsko osamostaljenje seljaštva.

Ivana Paula Gortan-Carlin

Buđenje nacionalne svijesti glazbom: Glazbeni život Istre krajem 19. i početkom 20. stoljeća

Poučni, gospodarski i *politični* list *Naša sloga* koji je izlazio od 1870. do 1915. bio je namijenjen hrvatskim čitateljima Istre, Primorja i kvarnerskih otoka donoseći političke, nacionalne i gospodarske tekstove kojima je jačana nacionalna svijest. Osim temeljno zacrtanih tema, iz novina saznajemo o raznim događajima „na terenu“ koji su ovisili (sadržajem i količinom) o pisanju dopisnika koji su željeli podijeliti misli, komentare sa širom javnosti. Glazba je uz riječ, na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće odigrala značajnu ulogu u buđenju i jačanju nacionalne svijesti. Ona je, u vidu budnica, himni i marševa bila prisutna kod svakoga političkog i kulturnog nastupa te se pjesmom i glazbenim nabojem poticala poruka koja je bila netom izgovorena. U radu se istražuje koliko je glazba prisutna u *Našoj slogi* tijekom 45 godina izlaženja: na koji se način opisuje buđenje nacionalne svijesti glazbom te prikaz glazbenoga života Istre, Primorja i kvarnerskih otoka krajem 19. i početkom 20. stoljeća.

Vjekoslava Jurdana, Alen Klančar, Mariela Tomičić

Časopisi *Mladi Istranin* i *Mladi Hrvat* Viktora Cara Emina u listu *Naša sloga*

Književno stvaralaštvo Viktora Cara Emina (1870. – 1963.) opsežno je i raznoliko, a kao pripadnik druge generacije istarskih preporoditelja veći dio svoga opusa objavljuje u jeku hrvatskoga narodnog preporoda u Istri. Istodobno je i suradnik u listu *Naša sloga*. Odgojno-obrazovni i kulturni razvoj hrvatske djece i mladeži bio je jedan od najvažnijih oblika borbe za opstanak hrvatskoga bića u to vrijeme. U tome okviru valja sagledati i Carevo stvaralaštvo za djecu i mladež. On je 1909. godine u Opatiji pokrenuo književni mjesečnik *Mladi Istranin*. *List za mladi svijet* koji od 1910. godine izlazi pod imenom *Mladi Hrvat*. Taj je književni časopis za djecu i mladež komplementaran s listom *Naša sloga* jer im je temelj narodna borba protiv odnarođivanja, domoljublje i nacionalno osvješćivanje. Cilj je ovoga rada prikazati izvornu građu o tome kako je list *Naša sloga* podržao i pratio pokretanje i rad Carevih časopisa.

Ahmet Kalajdžić

Stare dubrovačke novine kao izvor za istraživanje prostitucije na jugu Hrvatske do Prvoga svjetskog rata

Fenomen prostitucije koncem razdoblja vladavine Austro-Ugarske Monarhije na jugu Hrvatske potpuno je neistražen. O toj je intrigantnoj temi malo dostupnih izvora. Za ovaj rad korištene su dubrovačke novine *Crvena Hrvatska*, *Dubrovnik* i *Prava Crvena Hrvatska* koje su tiskane prije Prvoga svjetskog rata. Njihovi novinari ne ignoriraju taj problem. Rad detaljnije oslikava javne ili „tolerirane kuće“ koje su bile mjesta pijanki i opasnih tučnjava, ali i dio društvenoga života te izvor veneričnih bolesti, koje neki općinski liječnici nemarno liječe i pridonose njihovom širenju. To gradske vlasti dijelom toleriraju, a sud oslobađa optužbe. Svjesni javnozdravstvene opasnosti i prijetnje cenzorskih škara, ondašnji novinari ne šute nego pišu o skitničarenju, mjestima sablazni i pokretnim bordelima, bijelom roblju i pojavi prvih makroa. Rad osvjetljava upravo te javnosti malo poznate detalje.

Željko Klaić

***Naša sloga* kao glasilo Političkog društva za Hrvate i Slovence u Istri prvih godina svoga djelovanja**

Političko društvo za Hrvate i Slovence u Istri, utemeljeno u Pazinu 1902., svojim je Pravilima *Našu slogu* proglasilo društvenim glasilom, a već na početku djelovanja ono se bavilo pitanjem stalnoga uredništva lista. Matko Mandić kao predsjednik Političkog društva Edinost u Trstu poduprijet će osnivanje Političkog društva za Hrvate i Slovence u Istri, ali neće pristati prijeći u Pulu, o čemu piše Vjekoslav Spinčiću sredinom svibnja 1902., kao predsjedniku Političkog društva za Hrvate i Slovence u Istri. Godine 1902. odgovornim urednikom i izdavateljem *Naše sloge* postaje Josip Hain, a Matko Mandić u Trstu zadržava položaj glavnoga suradnika. Međutim, nastavit će se kombinacije s mogućim imenovanjem stalnoga uredništva *Naše sloge*. Jedna takva kombinacija 1903. bila je s Viktorom Carom Eminom, o čemu Spinčić svjedoči u svojim zapisima. Car se smatrao sposobnim uređivati list, ali neka glasilo prebace u Opatiju jer je ondje on bio u doticaju sa Franom Supilom i onima koji k njemu dolaze, što u Puli ne bi bio. Kombinacija s Carom nije se ostvarila, a Spinčićevi zapisi prikazuju pokušaje utvrđivanja i jačanja tek novonastale organizacije Političkog društva u koju se namjerava uključiti pripadnike mlađe generacije. Početkom 1904. odgovornim urednikom i izdavateljem *Naše sloge* postaje Jerko J. Mahulja, a M. Mandić je u Trstu i dalje glavni suradnik, odnosno bio je stvarni urednik.

Amer Maslo

Ustanak na prostoru Bosne i Hercegovine (1875. – 1878.): Percepcija Osmanskoga Carstva u listu *Naša sloga*

Turbulentno 19. stoljeće na prostoru Balkana sa sobom je donijelo sukob dvaju različitih koncepata, imperialnoga i nacionalnoga. Balkanski nacionalni pokreti svoje su najveće protivnike vidjeli u dva dominantna imperija na ovome prostoru, Austro-Ugarskoj i Osmanskom Carstvu. U skladu s vremenom i potrebama u drugoj polovici 19. stoljeća dolazi do pojave brojnih panslavističkih novina – među njih se može svrstati *Naša sloga*, list pokrenut 1. juna 1870. u Trstu. Težište je spomenutoga lista bilo postavljeno na slavenskome jedinstvu i borbi protiv talijanizacije i Austro-Ugarskih ideja na prostoru Istre. Međutim, novine su prelazile lokalni karakter te su donosile i informacije o položaju južnih Slavena i na prostoru Bosne i Hercegovine, Srbije i Crne Gore. Jedan je od najboljih primjera te tvrdnje pisanje ovoga lista o ustanku na prostoru Bosne i Hercegovine od 1875. do 1878. godine. Čitatelji *Naše sloge* su u prvim mjesecima ustanka mogli čitati opširne izvještaje o ustanku, a u kasnijim su se izdanjima informacije nalazile u redovitim rubrikama lista. Glavni je cilj rada prikazati percepciju Osmanskoga Carstva u listu *Naša sloga*, prvenstveno kroz događanja vezana za ustanak na prostoru Bosne i Hercegovine, ali i kroz druge informacije koje je ovaj list *plasirao* o „Bolesniku sa Bosfora“ – u posljednjim desetljećima njegova postojanja.

Zdravko Matić i Damir Stručić

Naša sloga o potresu u Zagrebu 9. studenoga 1880.

Potres koji je pogodio Zagreb 22. ožujka 2020. u 6:24 vratio nas je u davnu prošlost. Gotovo sve ondašnje novine su objavile vijest o snažnome potresu koji je 9. studenoga 1880. u 7:35 sati pogodio glavni grad Hrvatske, Zagreb. I hrvatske novine *Naša sloga*, koje su tada izlazile kao dvotjednik, objavile su važnu vijest 17. studenoga 1880. na svojoj drugoj stranici pod konciznim naslovom *Potres*, u kojemu su analizirale posljedice razarajućega potresa koji je pogodio stanovništvo Zagreba. U svome izvješću o potresu između ostaloga ističe se: „Devetoga novembra nećemo tako lakho zaboraviti. Toga dneva u jutro oko pol osam očitio se je u polovici skoro naše države dosta jak potres (...). Tko je pak nastradao? Hrvatska? Glavni grad Zagreb bio je na rubu propasti! U 7 satih i 35časovah istoga dana sbio se užasan potres i trajao do 30 semundah, pravac mu je bio od sjevero-zapada na jugo-istok (...).“ Autori na temelju dostupnih novina i recentne literature analiziraju važnost informacija o potresu u Zagrebu koje su novine *Naša sloga* upućivale pučanstvu.

Margareta Matijević

Bez kardinalskoga šešira, ali uzdignuta čela – Odnos zagrebačkoga nadbiskupa Antuna Bauera prema Istri

Nadbiskup zagrebački, Antun Bauer, i u mlađim danima kao koadjutor, i kasnije, kada je preuzeo upravu nad velikom Zagrebačkom nadbiskupijom, pokazivao je primjetan interes za pitanja pripadnosti Istre. Bio je u kontaktu s dijelom istarskih intelektualaca hrvatske orijentacije. Svoj osobni prostor, dvije sobe u nadbiskupskome dvoru prepustio je zauzetom istarskom Hrvatu, zastupniku i subratu, Vjekoslavu Spinčiću, pružajući mu gostoprimstvo na duže vrijeme. Primio je i velik broj prebjeglih svećenika i redovnika koji su iz Istre dolazili u njegovu nadbiskupiju, tijekom Prve Jugoslavije. U više navrata organizirao je pomoć za istarske stradalnike, a redovito je pozivao i svećenstvo da ne zaboravi braću i sestre u nevolji. Javno je istupio u obranu hrvatskoga jezika u crkvama Istre.

Dunja Milotić

Medijski odjeci „procesu protiv puljske Kamorre“ pred porotnim sudom u Rovinju

Početakom 1913. u Rovinju je održano porotno suđenje protiv općinskoga blagajnika Thomasa Galantea i 9 optuženika, općinskih službenika, zbog pronevjere pulskoga općinskog novca. Proces je popraćen publicitetom jer su optuženici pripadali talijanskoj liberalnoj stranci. Unatoč dokazanoj krivnji priznanjem, porotnici su oslobodili okrivljenike jer su branitelji u obrani kod talijanske rovinjske porote posegnuli za političkom argumentacijom. U praksi porotnoga suđenja u Istri to je uobičajena praksa, a objašnjava se složenom nacionalnom strukturom s prevladavajućim talijanskim elementom. Zbog sumnje u objektivnost rovinjske porote, slučajevi su često bili delegirani u Graz i Klagenfurt. Opozicijski je tisak obilno koristio publicitet slučaja da diskreditira talijansko vodstvo pulske općine. Kasacijski je sud u Beču poništio oslobađajući pravorijek (zbog procesne pogreške) i odredio ponovno porotno suđenje u Klagenfurtu. Od 10 optuženika osuđen je samo Galante, na dvije godine strogoga zatvora. Vještaci su utvrdili manjak od 115.000 Kr. Pri rekonstrukciji suđenja koristit će se: *Poaler Tagblatt*, *Naša sloga*, *Il Giornaletto di Pola*, *L'Unione nazionale* i dr. Istraživanjem u DAPA-i, utvrđeno je da gradivo Okružnoga suda u Rovinju ne postoji niti se nalazi u arhivu Općinskoga suda u Rovinju ili Županijskoga suda u Puli.

Ivan Milotić

**Oblikovanje moderne nacije i etnička linija u Istri početkom 20. stoljeća
(međunarodnopravno gledište)**

Broj Hrvata (i Slovenaca) u Austrijskome primorju od polovice 19. stoljeća stalno se povećavao, ali popisi stanovništva (1880., 1890., 1900., 1910.) to nisu bilježili zbog neodgovarajućega (jezičnoga) popisnog kriterija. Crkvene matice i statistike župa upućuju da su se u Austrijskome primorju u 19. stoljeću oblikovali i razlučili nacionalni prostori. U procesu izgradnje ideje moderne nacije nije u takvim okolnostima bilo neočekivano pojavljivanje *etničke linije* kao mogućega kriterija razgraničenja u Istri kada je raspad Monarhije bio izgledan, ali i njezino odbacivanje od Italije kroz snažno inzistiranje na tradicionalnoj logici *ratnoga plijena*. Wilsonova shvaćanja o pravu na samoopredjeljenje poslije Velikoga rata, etničkoj liniji te odbacivanju tajnih pakata oblikovana su s obzirom etničke prilike i strukture kakve su u Europi postojale i u Austrijskome primorju među Slavenima i Talijanima. Premda će etnička linija za ovo područje biti međunarodnopravno artikulirana tek u razgraničenju iz 1947., taj je kriterij među istarskim svećenstvom zamijećen krajem 19. i početkom 20. stoljeća, a naročito od *Wilsonovih 14 točaka*, i postupno razrađivan. Kada se na zamolbu Diminića i Motike uključio u razgraničenje nakon Drugoga svjetskog rata, Milanović je koncept etničke linije imao otprije razrađen. Prikazala bi se shvaćanja o etničkoj liniji u Istri za raspadanja Monarhije početkom 20. stoljeća, a koja će na tim temeljima kao međunarodnopravni mehanizam oživjeti kasnije – 1947. godine.

Samanta Milotić Bančić

Frazemi u tekstovima *Franina i Jurina u Istarskoj riječi* (godište 1923.)

U ovome se radu popisuju i analiziraju frazemi prikupljeni u tekstovima *Franina i Jurina u Istarskoj riječi* (godište 1923.). Tekstovi su pisani razgovornim stilom, mješavinom istarskih govora, za razliku od većine ostalih članaka u novinama koji su pisani standardnim jezikom. Frazemi se, nadalje, grupiraju s obzirom na to je li riječ o frazemima u užem smislu ili frazemima u širem smislu. Pronađeni se frazemi zatim analiziraju sintaktički, strukturno te semantički, posebno se obazirući na monosemiju, polisemiju, homonimiju, sinonimiju i antonimiju. Frazemi se također analiziraju konceptualno, prema spoznajama iz kognitivne semantike, čime se oni grupiraju u koncepte. Nadalje, frazemi kojima je jedna od sastavnica porijeklom iz talijanskoga jezika, analiziraju se kontrastivno s ciljem pronalaska zajedničkih semantičkih karakteristika. Analizom prikupljenih frazema donosimo novi prilog izučavanju jezika u Istri s početka 20. stoljeća.

Valter Milovan i Valentina Kolić Pavić

Romanizmi u Jurini i Franini

U radu će biti riječi o talijanskim posuđenicama prisutnima u člancima, odnosno razgovorima *Jurina i Franina* od 1870. do 1915. godine. Romanizmi će biti podijeljeni po tematici, pripadnosti te porijeklu. Zabilježeni će romanizmi biti potvrđeni konzultiranim rječnicima, kao što su *Vocabolario Giuliano*, *Dizionario del dialetto veneziano* te *Rječnik roverskih i okolnih govora*. Romanizmi su zasigurno najzastupljenije posuđenice u čakavskome narječju te se redovito javljaju kod izvornoga govornika čakavskoga narječja. Upravo iz toga razloga cilj je ovoga rada koncizno prikazati zastupljenost i upotrebu talijanskih posuđenica u neformalnim humorističnim razgovorima Jurine i Franine.

Dijana Muškardin

***Naša sloga* kao povijesni izvor u nastavi povijesti**

Prema nastavnome kurikulumu svrha je poučavanja i učenja povijesti razviti kod učenika sposobnost povijesnoga mišljenja te razvijati vještine povezane s postavljanjem pitanja o izvorima, razmatranjem konteksta, sagledavanjem događaja iz različitih perspektiva te oblikovanjem mišljenja na utemeljenim pretpostavkama. *Naša je sloga* neiscrpan svjedok prošlosti, povijesni izvor kojim možemo analizirati različite domene povijesti. Cilj je ovoga rada prikazati kako koristeći *Našu slogu* kao povijesni izvor možemo s učenicima analizirati odabrane novinske članke te rekonstruirati društvene, kulturne i gospodarske prilike u Istri tijekom druge polovice 19. i na početku 20. stoljeća. Analizom i usporedbom članaka učenici razvijaju kritičko i povijesno mišljenje kroz zadane koncepte. Ogledni primjer bit će grupni rad na tri teme: Školstvo – Družba sv. Ćirila i Metoda za Istru, Svakodnevni život u Istri i Posjet Franje Josipa Istri.

Denis Njari

Novine slavonskih Mađara (1908. – 1918.)

Novine slavonskih Mađara (mađ. *Szlavóniai Magyar Újság*) bile su drugi najtiražniji list u Kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji 1909. godine (nakon *Obzora*), s 2500 tiskanih primjeraka tjedno, a do 1912. godine tiraža im je porasla na čak 5000 primjeraka. Iako su izdavane u Osijeku, zbog činjenice da se u njima pisalo isključivo na mađarskome jeziku, ostale su gotovo u potpunosti nepoznate suvremenoj hrvatskoj javnosti. Dijelom je to slučaj i zbog toga što su, kao što im i naziv sugerira, prvenstveno bile namijenjene Mađarima koji su živjeli u Slavoniji, no istovremeno su bile i glas ugarske vlade iz Budimpešte, te je posebno zanimljivo analizirati članke koji komentiraju „manjinsku“ politiku hrvatske vlade prema Mađarima u Slavoniji, uspoređujući je s istovrsnom politikom vođenom iz Budimpešte. Cilj je izlaganja ukazati na *Novine slavonskih Mađara* kao zanimljiv i koristan, te istovremeno gotovo u potpunosti nepoznat izvor za povijest posljednjega desetljeća Austro-Ugarske Monarhije, posebice u pitanju mađarsko-hrvatskih odnosa.

Uloga periodike u izgradnji nacionalnoga identiteta tijekom 19. stoljeća

Identitet kao pojam posljednjih dvadesetak godina dominira hrvatskom društveno-humanističkom produkcijom. Promišljanja o njemu oslanjaju se na tri dominantna pristupa, a to su inventarni, de-konstruktivski i instrumentalni. Inventarni pristup kao ideja pojavljuje se u preporodno doba. Donosi popis sastavnica ili obilježja neke kulture na temelju kojih se nastoji identificirati o kojemu je društvenom entitetu ili naciji riječ. S obzirom na to, radom će se pokušati prikazati uloga devetnaestostoljetnih književnih novina u kontekstu stvaranja popisa temeljnih obilježja kulture. Riječ je o časopisima poput *Danice* (1835. – 1849.), *Kola* (1842. – 1853.), almanaha *Iskre* (1844. – 1846.), *Zore dalmatinske* (1844. – 1849.) te *Nevena* (1852. – 1858.). U tome će se smislu razmotriti kako se neki od konkretnih publiciranih književnih tekstova odnose prema temeljnim obilježjima hrvatske kulture kojima se opisivao nacionalni identitet.

Marin Pekica

Vodnjan i nacionalno-integracijski procesi u člancima *Naše sloge*

Vodnjan je u doba izlaženja lista *Naša sloga* bio gotovo u potpunosti talijanski grad. Na njega se gledalo kao na političko i kulturno središte Talijana, a tekstovi koji su se o njemu u talijanskim novinama i drugim djelima pisali zanemarivali su hrvatsko stanovništvo. No, da li zaista u Vodnjanu tada nije bilo Hrvata?

Istina, nije ih bilo mnogo u samome gradu, no u okolnim je selima i naseljima živjelo većinsko hrvatsko stanovništvo koje je gospodarski i politički ovisilo o gradu. Stoga je o pravima Talijana ili Hrvata na to područje na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće teško govoriti. *Naša sloga* kao preporodni list istarskih Hrvata zanimao se za Vodnjan kao mjesto okupljanja tadašnje političke oporbe pa je o njemu i njegovim stanovnicima ponekad pisano i u negativnome kontekstu. Zanimljiv je slučaj otvaranja Istarske posujilnice u Vodnjanu od strane, ni manje ni više nego, Matka Laginje, borca za prava Hrvata u Istri.

Taj i drugi događaji koji su zaintrigirali autore *Naše sloge* da pišu o Vodnjanu ostavili su nam danas vrlo intrigantne činjenice o političkoj svakodnevicu na našem prostoru prije više od jednoga stoljeća.

Alida Perkov

Gospodarstvo Istre u člancima *Naše sloge* 1870. – 1915.

Članci u *Našoj slogi* prvenstveno su bili namijenjeni hrvatskomu puku u Istri, kojemu su često bili jedini pisani izvori informacija i preporuka. Najčešće su praćene nacionalne i političke prilike. Kada je riječ o praćenju gospodarstva Istre, strukturalno se to odnosilo na nekoliko područja. Prvenstveno su izlazile jednostavne upute o svakodnevnome poslovanju u osnovnim djelatnostima u poljodjelstvu, ribarstvu, maslinarstvu, trgovini, ali i drugim gospodarskim kategorijama u Istri. Također, pažljivi analitičar može izvući informacije o gospodarskim prilikama u Istri i Austrijskom primorju, stanju i kretanjima. U *Našoj* su *slogi* objavljivane i reklamne poruke iz kojih se mogu definirati propulzivne proizvodne i uslužne djelatnosti u Istri, ali i proaktivni poduzetnici koji su razumjeli važnost oglašavanja.

Maja Polić

Djelovanje preporoditelja Liburnijske Istre i kvarnerskih otoka u listu *Naša sloga*

Početak preporodnoga pokreta u Markgrofoviji Istri značajna je aktivnost preporoditelja s područja njezina liburnijskoga dijela, odnosno prostora koji se proteže od Kastavštine do Brseča i preporoditelja s kvarnerskih otoka, napose otoka Krka. Neki od njih bili su, primjerice, svećenik i prvi urednik *Naše sloge* Antun Karabaić, zatim Dinko Vitezić koji je s Jurjom Dobrilom bio vođa prvoga naraštaja hrvatskih narodnih preporoditelja Istre i kvarnerskih otoka, pa svećenik, političar i književnik koji je sudjelovao u osnivanju lista *Naša sloga* te je bio i jedan od njegovih urednika, Matko Baštijan. Uz navedene valja istaknuti i odvjetnike i političare Antu Dukića i Dinka Trinajstića, svećenika i filologa Vinka Premudu te pripadnike druge generacije istarskih preporoditelja: političara, pisca i svećenika Vjekoslava Spinčića, svećenika, političara i višedesetljetnoga urednika *Naše sloge* Matka Mandića te odvjetnika i političara Matka Laginju. Svi su oni na svoj način ostavili traga u *Našoj slogi*, prvim novinama u Istri na hrvatskome jeziku.

Časopis *Naša sloga* kao odraz i izvor predodžbi nacionalnoga, političkoga i kulturnoga identiteta Slovenaca u Istri prije Prvoga svjetskog rata

Među prvijencima periodičnih publikacija na hrvatskome jeziku, pokrenutih s ciljem prosvjeđivanja istarskih Hrvata i Slovenaca, nalazi se i časopis *Naša sloga*. U njemu su bilježeni politički, kulturni i gospodarski događaji pretežito na području Istre. S obzirom na takvo usmjerenje, časopis upotpunjava sliku aktualnih zbivanja u Istri krajem 19. i početkom 20. stoljeća pa se objavljeni tekstovi mogu koristiti kao izvor za promatranje položaja Slovenaca u Istri u kontekstu oblikovanja nacionalnoga, političkoga i kulturnoga identiteta.

U radu su analizirani tekstovi koji tematiziraju različite aspekte slovenskoga identiteta, objavljeni u *Našoj slogi* od 1890. do 1915. godine. Tekstovi su promatrani iz perspektive teorije recepcije koja omogućuje razumijevanje iznesenih sadržaja s obzirom na okolnosti u kojima su tekstovi nastali, odnosno s obzirom na obzor očekivanja implicitnoga čitatelja. U skladu s društveno-političkim okolnostima, a time i čitateljskim očekivanjima, najveći broj tekstova tematizira nacionalna i politička pitanja. U njima se naglašava povezanost Hrvata i Slovenaca, što ukazuje na zajednički, slavenski nacionalni identitet koji se najčešće stavlja u opoziciju s talijanskim. Specifičnosti slovenskoga identiteta, u odnosu na hrvatski, bolje se iščitavaju iz tekstova koji obavještavaju o kulturnim događanjima, naročito kada se izvještava o pojedincima slovenskoga podrijetla ili skupinama koje na prostor Istre dolaze iz Slovenije. Posebnu skupinu tekstova čine osvrti na reagiranja slovenskih novina i časopisa na aktualna događanja u Istri, Hrvatskoj ili Europi koji ukazuju na povezanost u odabiru tema o kojima se izvještava, kao i o događajima relevantnima za hrvatske i slovenske čitatelje.

Iz analize promatranih tekstova može se izvući zaključak o znatnoj povezanosti položaja Slovenaca i Hrvata u Istri koja je uvjetovana zajedničkim nasljeđem i sličnim odnosom prema Habsburškoj Monarhiji. Međutim, iako se ističe zajednički, slavenski identitet Hrvata i Slovenaca, prepoznaju se i specifičnosti slovenskoga nacionalnoga identiteta u slučajevima kada se izvještava o pojavama koje su karakteristične za slovenski narod i prostor. Pri tome se mogu izdvojiti taborovanja, teme o zaslužnim pojedincima slovenskoga podrijetla i teme u kojima se naznačuju slovenske kulturne specifičnosti i uporaba slovenskoga jezika.

Kristina Riman i Maja Verdonik

Sjećanja iz djetinjstva Janka Barlèa na primjeru njegovih pripovijetki u slovenskoj periodici

Na hrvatskim i slovenskim prostorima organizirano objavljivanje tekstova za djecu i mladež započelo je u časopisima koji su izlazili u drugoj polovici 19. stoljeća. U to su vrijeme tekstove namijenjene djeci često pisali učitelji i svećenici. Među njima se isticao Janko Barlè (1869. – 1941.) kao svećenik koji je istovremeno pisao za hrvatsku i slovensku publiku.

U radu se analiziraju odabrani Barlèovi tekstovi za djecu i mladež objavljeni u starim slovenskim časopisima *Vrtec* i *Angelček*. U svojim tekstovima Barlè opisuje ruralnu sredinu u kojoj je odrastao i uz koju ga vežu brojna sjećanja. Iako nije moguće provjeriti autobiografske elemente u Barlèovim pripovjednim tekstovima, autor naznačuje da se radi o sjećanjima. Opisuje osebjne karaktere koje je imao priliku upoznati u svojem djetinjstvu i događaje kojih se sjeća, te ističe moralne pouke svojih priča. Pripovijedanjem o vlastitome iskustvu oblikuje i prezentira osobni identitet, ali i predodžbe o zajednici u kojoj je odrastao. Osobnu perspektivu prenosi drugima, čime dolazi do kolektivizacije individualnoga iskustva koje predstavlja temelj za kolektivno pamćenje i stvaranje predodžbi o djetinjstvu na slovenskim, ali i hrvatskim prostorima u drugoj polovici 19. stoljeća.

Barlèov je stil pisanja karakterističan za književnu produkciju onodobnih tekstova namijenjenih djeci i mladeži. Pri tome je recepcija njegovih tekstova neupitna u razdoblju u kojem su nastali, što se ne može tvrditi i za suvremenu recepciju s obzirom na promijenjeni horizont očekivanja koji se odražava u suvremenim tendencijama književnosti za djecu i mladež. Može se zaključiti da tekstove treba u prvom redu sagledavati u kontekstu povijesti djetinjstva i tada oni nude sliku djetinjstva, onakvoga kakvo je ono ostalo zabilježeno u autorovu sjećanju.

Andrea Roknić Bežanić

Prilog poznavanju prilika u Rijeci kroz stranice *Naše sloge*

Rad donosi prikaz posebnoga društveno-političkoga položaja i prilika u Rijeci u razdoblju izlaženja *Naše sloge*, dakle od 1870. do 1915. godine. Prikazat će se i ukazati na sve aspekte dezintegracijske politike toga vremena na što se indicira i na stanicama *Naše sloge*. Rad će ponuditi nove perspektive na položaj Rijeke i kritičke interpretacije tekstova što ih donosi *Naša sloga*.

Karin Sabadin

Public Media and the Construction of Community

The purpose of the article is to define the impact that public media have on the construction of community. The term community has been defined by different scientists who suppose that any kind of community is based on consensus. You can find it in family ties, it can be related to a specific place or a state of mind as Ferdinand Tönnies wrote in *Community and Society* (1887), but the base for all communities is ratio and the language we use. Benedict Anderson has explained in *Imagined Communities* (1998) the impact that the use of language, newspapers and novels have. Mass media are crucial in the process of the constitution of the public; as Anderson said they play an important role in the constitutions of national community as well. The article will underline the importance of public media today when communication channels have changed and the public media need to find a way to remain multicultural, multiethnic and respectful for all citizens in the community.

Bojana Schubert

S preporodnih margina: Josip Vračan i njegovi jezici

U Akademijinu Zavodu za lingvistička istraživanja od jeseni 2019. godine provodi se projekt *Popunjavanje bjelina na suvremenoj i povijesnoj kajkavskoj jezičnoj karti*. Interes je povijesnojezičnoga dijela projekta usmjeren na manje poznate autore koji su pisali (i) kajkavskim književnim jezikom (16. – 19. stoljeće). Prvi u nizu kojem će se posvetiti pozornost ludbreški je svećenik Josip Vračan (1785. – 1849.).

Vračanov jezični opus na trima jezicima sagledat ćemo kao cjelinu u povijesno-političkome okviru u kojem je živio. U ovome ćemo izlaganju predstaviti život i djelo toga zaboravljenoga autora s posebnim osvrtom na njegove jezične odabire u vremenskome i žanrovskome kontekstu: npr. Spomenicu župe, oporuku i dio korespondencije napisao je na latinskome; posmrtno govore i dio propovijedi na njemačkome; a četiri veće zbirke propovijedi, pjesme i dio korespondencije na kajkavskome književnom jeziku. Nije se pridružio ilircima.

Paralelno služenje trima jezicima tijekom čitava života svjedoči o složenosti jezičnoga mozaika i identiteta školovanoga pojedinca u Banskoj Hrvatskoj Vračanova vremena, a cilj je našega istraživanja dodati komadić u taj zanimljiv mozaik.

Robert Skenderović

Bunjevačke i šokačke novine i Naša sloga – dva slučaja pokretanja preporodnih glasila na rubovima hrvatskoga etničkog prostora

Godine 1870. tadašnji je kalački kanonik (poslije naslovni biskup) Ivan Antunović u Kalači pokrenuo *Bunjevačke i šokačke novine*. Bile su to prve novine podunavskih Hrvata (Bunjevaca i Šokaca). Iako je njihovo izdavanje trajalo svega tri godine, izlaženje *Bunjevačkih i šokačkih novina* označilo je početak preporoda podunavskih Hrvata. Ponajviše zahvaljujući upravo biskupu Ivanu Antunoviću uslijedilo je osnivanje institucija te kulturno i političko organiziranje podunavskih Hrvata. Povijesno je poznato da je preporod podunavskih Hrvata započeo u isto vrijeme kada i preporod istarskih Hrvata. Štoviše, započeo je na jednak način – pokretanjem novina, a poznato je i da je oba pokreta osobno podržavao biskup Josip Juraj Strossmayer. U izlaganju će se komparativno pokazati koje su sličnosti i razlike u pokretanju *Bunjevačkih i šokačkih novina* i *Naše sloge*, a predstaviti će se i dokazi da je biskup Antunović pratio aktivnosti biskupa Jurja Dobrile.

Sandra Tamaro

Svijesna i nesvijesna uporaba talijanizama i talijanskoga jezika u dijalozima Franine i Jurine iz *Naše sloge*

Proučavajući tekstove (kozerije) *Franine i Jurine* iz 1882. i iz 1912. godine iz *Naše sloge*, uvidjeli smo da talijanizmi prisutni u govoru dvaju istarskih junaka imaju različitu vrijednost ovisno o komunikacijsko-pragmatičkoj funkciji (Gumperz 1982). Naime, Franina i Jurina obraćaju se istarskim seljacima i hrvatskome puku, komentirajući aktualne gospodarsko-političke događaje u Istri i Primorju i govore (pišu) čakavskim ekavskim dijalektom (Pliško 2018; Rusac 2008), u kojemu nesvijesno rabe talijanizme koji su već postali sastavnim dijelom čakavskoga leksika. No, kada namjerno i svijesno žele izazvati reakciju čitatelja, u tekstovima se pojavljuje *code-switching*, odnosno prebacivanje kodova s čakavskoga dijalekta na mletački dijalekt ili na talijanski jezik, pogotovo kada kritiziraju Talijane i njihove pokušaje potalijančivanja istarskoga naroda. U dijalozima Jurine i Franine zrcali se odnos uredništva *Naše sloge*, kao i autora tekstova prema jeziku, gdje je vidljiva opreka *we-code* (koji se ostvaruje kroz istarsku čakavštinu) i *they-code* (jezik Talijana), koja simbolizira konfliktne međuljudske odnose i odnose moći između Talijana i Hrvata krajem 19. i početkom 20. stoljeća u Istri.

Francesco Toncich

The Italian-Written Cultural and Scientific Press in the Habsburg Istria as Factor of Identification

I propose to analyse the central role played by the Italian-written press between Istria and Trieste during the Habsburg period, from the 1840s until 1914. Cultural, scientific and agrotechnical newspapers were the main means of organisation and expression of the new regional autonomist and nationalistic Italian-speaking middle class in Istria. Scientific and cultural activities offered the most relevant ways to create, firstly, their new Istrian identity (“to be Istrian” in the new unified region under the Austrian state after 1797) and secondly, their new national identification, the “*italianità*”. Through Science and Culture, the new Italian-speaking bourgeoisie of Istria re-organised itself as the (self-)legitimised leading group of landowners, who had the capacity to modernise agriculture and to construct a discourse which was coherent, scientific but specifically Italian. In this sense, agricultural and agrotechnical newspapers in Italian – in combination with the “*Società agraria istriana*” from 1868 – represented the first core for the development of new forms of identities within Istria.

Stipan Trogrlić

Program istarskih hrvatskih katolika prema pisanju *Pučkoga prijatelja* (1899. – 1914.)

U radu će, na temelju pisanja Pučkoga prijatelja, svojevrsnoga glasnogovornika kršćansko-socijalne grupe u Istri, poslije profilirane kao Hrvatski katolički pokret, biti prikazan program istarskoga hrvatskog katolištva od početka 1899. do izbijanja Prvoga svjetskog rata, 1914. godine. Analizirat će se tri odrednice toga programa: gospodarsko-socijalna, političko-nacionalna i idejno-svjetonazorska. Gospodarsko-socijalna, na tragu enciklike pape Lava XIII., *Rerum novarum*, iznosi niz mjera za izlasak istarskoga sela iz gospodarske zaostalosti i socijalne bijede, kao pretpostavke cjelokupnoga preporoda istarskih Hrvata. Na političkome planu istarsko je katolištvo u kratkom vremenu prošlo put od podrške pravaškomu programu samostalne i “velike” Hrvatske do priklanjanja politici integralnoga jugoslovenstva. I u pravaškoj i u jugoslavenskoj fazi jasno je isticalo obranu hrvatskih nacionalnih interesa, suprotstavljajući se talijanskoj asimilacijsko-negatorskoj politici. U vrijeme sučeljavanja triju idejno-svjetonazorskih orijentacija u istarskoj hrvatskoj sredini na početku 20. stoljeća naprednajačke, borbene protukatoličke, radikalne (intrasigentne) katoličke i narodnjačke, bliske liberalnom katolicizmu, *Pučki prijatelj* je, podržavao borbenu katoličku (intrasigentnu) struju.

Pisana kultura u Istri i izgradnja nacionalnih identiteta – od Matije Vlačića Ilirika do narodnoga preporoda

U radu će se obraditi proces izgradnje nacionalnih identiteta u Istri, od pojave tiskarstva do narodnoga preporoda, s naglaskom na djelovanje znamenitoga protestantskoga teologa Matije Vlačića Ilirika koji je, kao najbliži Lutherov suradnik, sa širokim krugom pristalica, zaslužan za tiskanje prvih knjiga na slavenskim jezicima i širenje pismenosti na narodnome jeziku među hrvatskim i istarskim pukom. Ukazat će se da je tvorbu modernih kolektivnih identiteta i „zamišljenih zajednica“ (Anderson 1990) kroz pripovijesti omogućila pojava „tiskarskog kapitalizma“ i „tiskanih“ jezika, koji su u doba reformacije postavili temelje za širenje nacionalne svijesti i stvaranje nacionalnih jezika i književnosti (Briggs i Burke 2011). Uz glagoljašku kulturu, razdoblje protestantske reformacije ključno je obilježilo razvoj hrvatske kulture i njezinih autohtonih sastavnica, koje su postale prepoznatljivi elementi nacionalnoga identiteta (glagoljica kao posebno pismo i čakavština kao poseban govor) i zajedničkoga europskog nasljeđa.

Bogatim se Vlačićevim opusom kod nas iscrpno bavio Mijo Mirković (1898. – 1963.), koji mu je, uz dva prethodna djela (*Flacius*, Zagreb 1938. i *Matija Vlačić*, Beograd, 1957.) posvetio i kapitalnu monografiju na 600 stranica – *Matija Vlačić Ilirik* (Zagreb, 1960.). Mirković je ukazao na značaj reformacijskoga pokreta (kao prethodnika ilirizma) u buđenju nacionalne svijesti i afirmiranju narodnoga jezika u književnosti, te općenito u procesu nacionalne i kulturne afirmacije u širim europskim okvirima. Mirković se nezaobilazno bavio i narodnim preporodom u Istri. U radu *O smislu i sadržaju narodnog preporoda u Istri* (1962) početak preporoda vezuje uz početak rada Istarskoga sabora 1861., izbor biskupa Jurja Dobrile u Carevinsko vijeće, uz poznati Dobrilin govor u vijeću i njegovo traženje ravnopravnosti hrvatskoga jezika, i s druge strane, uz formuliranje talijanaško-talijanskog iredentističkog programa. Ciljevi narodnoga preporoda u Istri, u Mirkovićevoj interpretaciji, bili su: (1) borba za narodni jezik, koja je uključivala ravnopravnost hrvatskoga jezika u javnoj upotrebi i borbu za škole, novine i književnost na narodnome jeziku, te ravnopravnost jezika u vojsci i mornarici, (2) borba za očuvanje samouprave, posebno za općine, (3) borba za veći utjecaj i većinu u Istarskome saboru, (4) borba za zastupstvo na Carevinskome vijeću u Beču (pobjeda na izborima 1907. pokazala je da je Istra „u većini stanovništva hrvatska i slovenska zemlja“) i (5) borba za samostalnu državu Jugoslaviju. Prva borba za narodnu samostalnost bila je, naime, borba za sjedinjenje Istre i Dalmacije s Hrvatskom, a kad se pokazalo da je uspjeh takve borbe bezizgledan dok traje Austro-ugarska nagodba, postavljeno je na početku prošloga stoljeća i u Istri pitanje rušenja Austro-Ugarske i stvaranje južnoslavenske države izvan Monarhije.

Olja Višković

Odjek Jubilarne gospodarsko-šumarske izložbe iz 1891. u Istri (kroz novine *Naša sloga*)

Jubilarna gospodarsko-šumarska izložba u Zagrebu 1891. bila je dotad najveća gospodarska izložba priređena u Hrvatskoj te je bila pokazatelj gospodarskoga razvitka zemlje i početaka modernizacije koji nadolaze krajem 19. i početkom 20. stoljeća. Osim gospodarskoga značenja, njezina važnost je u ukazivanju povezivanja svih dijelova današnje Hrvatske, odnosno Hrvatske i Slavonije s Dalmacijom i Istrom.

Vanessa Vitković Marčeta

Nazivi za jezike u *Našoj slogi*

U povijesti postojanja i zapisivanja danas općeprihvaćeni termin hrvatski jezik imao je razne inačice. Šarolikost se nazivlja može pratiti već od prvih zapisa. (Stolac 1996) Prve istarske novine na hrvatskome jeziku, u vrijeme snažnoga talijanskoga i njemačkoga utjecaja, odigrale su važnu ulogu u osnaživanju i učenju hrvatskoga jezika u Istri. Sam termin još uvijek nije formiran, ni ograničen, pa se na stranicama *Naše sloge* mogu pronaći različiti nazivi. S obzirom na to da se o jeziku i njegovu statusu često piše i u odnosu s drugim jezicima, izložit će se i nazivlje ostalih jezika koji se spominju, ponajprije talijanskoga i slovenskoga. Imenovanje jezika važna je odlika i u standardizacijskome procesu, a značaj uključivanja Istre u nj nedvojbeno je važan korak u povijesti i kulturi hrvatskoga jezika u Istri.

Povijest sisačkoga tiskarstva – prva polovica 20. stoljeća

Lokalna tiskarska djelatnost u Sisku započinje 1869. godine i vrijedan je izvor za proučavanje povijesti grada, ali i širega područja središnje Hrvatske, s posebnim naglaskom na grad Zagreb. Kao područje javne djelatnosti, tiskarstvo i izdavaštvo, kroz publicirane primjerke, omogućavaju stjecanje spoznaja o različitim područjima društvenoga, političkoga, kulturnoga i gospodarskoga života grada Siska u zadnjim desetljećima 19. stoljeća pa do 1945. godine. Nakon te godine, zahvaljujući ekspanziji tiskarstva i nakladništva te njihovoj komercijalizaciji, tiskarstvo valja vrednovati na drugačiji način, koji daleko prelazi u naslovu zadanu temu.

Iako se autori tematski ograničavaju na prvu polovicu 20. stoljeća, točnije do početka Drugoga svjetskog rata, treba navesti da je povijest tiskarstva u Sisku ipak kronološki složenija u svojim počecima. Zbog jasnoće teme, u ovome izlaganju planiramo razdoblje početka tiskarstva u Sisku spomenuti samo uvodno, dok će težište kompleksnih društvenih i povijesnih previranja biti stavljeno na tiskarsko razdoblje prve polovice 20. stoljeća. Razvoj sisačkoga novinstva bit će predstavljen na povijesnoj, gospodarskoj, socijalnoj i kulturnoj razini u kontekstu širih političkih zbivanja. Naglasit će se i uloga pojedinaca u ovim procesima jer su pokretači i urednici prvih tiskovnih izdanja u Sisku bili i proklamatori određenih ideja te su kroz novine koje su izdavali najčešće zastupali i vlastite svjetonazorske stavove. To je razlog posebne biografske obrade spomenutih pojedinaca poput Janka Dujaka ili Sigismunda Jünkera. Iz navedene analize predstaviti će se sveobuhvatna sinteza navedenoga dijela sisačke tiskarske povijesti, posebice kroz tiskovine poput: *Sisački Viestnik*, *Sisački Glas*, *Novi Sisački Glas*, *Sisak*, *Posavac*, *Napred*, *Kroatische-Slavonische Holz – Zeitung*, *Bič*, *Žive novine*, *Istinu*, *Pravednost*, *Katoličke Posavine*, *Hrvatskoga Zajedničara*, *Hrvatsko Srce*, *Hrvatski glas* itd. Već je navedeni broj različitih tiskovina impozantan, ali i jasan pokazatelj kako sisačko tiskarstvo i novinstvo zauzimaju visoko mjesto i predstavljaju respektabilno središte tiskarstva u Hrvatskoj.

Uloga hrvatskih novina iz Mostara u procesu hrvatske nacionalne integracije

Kada govorimo o povijesti novinarstva kod Hrvata u Hercegovini, onda je svakako bitan događaj osnivanje *Franjevačke tiskare* u Mostaru, koja je jedno desetljeće kasnije stvorila uvjete za početak novinarske djelatnosti. Glavni je inicijator bio biskup fra Anđeo Kraljević, a oko realizacije nabavke tiskare zadužen je fra Franjo Milićević koji boravi jedno vrijeme u Dalmaciji da bi upoznao tiskarstvo. Tiskara je morala preboljeti dječje bolesti zbog skromnih tehničkih i ljudskih potencijala i dočekati dolazak Austro-Ugarske Monarhije u Hercegovinu kako bi bila spremna na izdavanje lista *Hercegovački bosiljak* 1883. godine. Nedostatak kvalificiranih radnika, novca, kao i problemi oko vlasništva, utjecali su na tiskaru koja je stalno bila na rubu održivosti, ali upornost don Frane Milićevića nadišla je sve te okolnosti i uspjela opstati i postaviti temeljni kamen tiskarstvu, izdavaštvu i novinarstvu u Hercegovini.

Od 1883. do 1908. izlazila su četiri lista: *Hercegovački bosiljak*, *Novi hercegovački bosiljak*, *Glas Hercegovca* i *Osvit*. Franjevci, zajedno s hrvatskim narodom, postaju nositelji procesa hrvatske nacionalne integracije u Mostaru i čitavoj Hercegovini. Monarhija je nakon dolaska zabranila uporabu hrvatskoga narodnog imena, grba i trobojnice pa se javlja katoličko ime sve do prestanka zabrane 1899. godine, kada hrvatsko ime zamjenjuje katoličko.

Tijekom razdoblja hrvatske nacionalne agitacije, uz franjevce se uključuju i svećenici, građanska inteligencija, zanatlije, trgovci i obrtnici. Stvara se šira jezgra domoljuba koji postaju nacionalno svjesni i rade na širenju procesa nacionalne integracije. Osnivanjem različitih društava, čitaonica i tiskarskom djelatnosti proces nacionalne integracije obuhvatio je i šire slojeve hrvatskoga naroda u Hercegovini.

Slovensko-hrvatska solidarnost od 1882./1883. – 1902.

Godinom 1882./1883. došlo je u političkome životu hrvatskoga dijela Istre do bitnih promjena. Poslije smrti biskupa Jurja Dobrile i urednika *Naše sloge* Mate Baštiana na političku je pozornicu stupila mlađa generacija pravaško orientiranih političara, među kojima su u prvom redu bili Matko Laginja, Vjekoslav Spinčić i Matko Mandić. I list *Naša sloga* je postupno otvorio vrata pravašima, a najznačajniji je bio dolazak Matka Laginje u Trst početkom osamdesetih godina, kada je ušao u uži krug *Naše sloge* a istovremeno i u prve redove hrvatskoga političkog pokreta u Istri. Za slovensko-hrvatsku suradnju bio je vrlo značajan i Mandićev dolazak u Trst te njegov ulazak u tršćanski politički život. Rukovodstvo Političkoga društva Edinost ga je uvelo u svoj krug već krajem prosinca 1883., kada je bio izabran za jednoga od članova, a poslije pet godina aktivnoga rada bio je izabran za potpredsjednika, te konačno 1891. i za predsjednika. U rad društva uključili su se i V. Spinčić i M. Laginja.

S druge strane već je 1893. dolazilo do antipravaških nastupa tršćanskoga političara Ivana Nabergoja, koji je 1897. na državnozborskim izborima doživio poraz, što je postupno utjecalo i na slogaštvo unutar redova Političkoga društva Edinost, koje je unatoč antagonizmima uspjelo zadržati jedinstvo. Tako je M. Mandić 18. srpnja 1897. bio ponovno izabran za predsjednika društva Edinost, a za potpredsjednika dr. Otokar Rybař, koji je već odlučno utjecao na politiku Edinosti, pozivajući Slovence da se odupiru vlastitim snagama. Sve to, i gibanje dr. Ivana Krstića oko lista *Prava naša sloga*, utjecalo je na dotadašnju zajedničku borbu istarskih Hrvata i Slovenca te na neuspjeh na državnozborskim izborima 1901. S druge je strane to utjecalo i na formiranje vlastitoga Političkoga društva za Hrvate i Slovence u Istri u proljeće 1902. u Pazinu, s kojim se je utjecaj Političkoga društva Edinost u Istri značajno smanjio. Časopis *Naša sloga* se već u početku siječnja 1900. preselio u Pulu, a njezin glavni suradnik postaje M. Mandić, koji je ipak do 1905. ostao i dalje predsjednik Političkoga društva Edinost.

Usprkos tim promjenama i novom političkom pravcu, razdoblje slovensko-hrvatskoga slogaštva između 1882./1883. i 1902. predstavlja vrlo značajnu fazu u zajedničkoj nacionalnoj borbi i pokretu istarskih Hrvata i Slovenaca, u kojem su značajnu ulogu odigrali i listovi *Edinost* sa slovenske i *Naša sloga* s hrvatske strane.

SUDIONICI

Valter Baldaš, prof. povijesti i geografije
Turističko-ugostiteljska škola Antuna Štifanića, Poreč

red. prof. dr. sc. **Estela Banov**
Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet

Jelena Barić, prof. povijesti i pedagogije
Ugostiteljska škola Opatija

izv. prof. dr. sc. **Emina Berbić Kolar**
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Slavonski Brod

Marin Beroš, znanstveni suradnik

red. prof. u trajnom zvanju **Lovre Božina**

izv. prof. dr. sc. Ante Bralić
Odjel za povijest, Sveučilište u Zadru

mr. sc. **Dolores Butić**
Sveučilište u Zadru

prof. em. dr. sc. **Antoni Cetnarowicz**
Uniwersytet Jagielloński, Kraków

Marijan Čipčić, prof. povijesti i dipl. arheolog, doktorand povijesti
Muzej grada Splita, kustos

doc. dr. sc. **Mihovil Dabo**
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Filozofski fakultet, Odsjek za povijest

doc. dr. sc. **Martina Damiani**
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Filozofski fakultet, Odsjek za talijanistiku

Barbara Đurasović, asist.
Libertas međunarodno sveučilište

doc. dr. sc. **Fabrizio Fioretti**
Filozofski fakultet Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli

doc. dr. sc. **Teodora Fonović Cvijanović**
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Filozofski fakultet, Odsjek za kroatistiku

Mark Gjokaj, spec.politolog,dipl.oec.

izv. prof. dr. sc. **Ivana Paula Gortan-Carlin**
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Fakultet za odgojne i obrazovne djelatnosti

izv. prof. dr. sc. **Vjekoslava Jurdana**,
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

Ahmet Kalajdžić, doktorand
"Dubrovački vjesnik" i "Slobodna Dalmacija"

dr. sc. **Željko Klaić**, u mirovini

Alen Klančar, mag.prim.educ.

Valentina Kolić Pavić, mag.philol.ital.

Amer Maslo

Orijentalni institut Univerziteta u Sarajevu

prof. dr. sc. **Zdravko Matić**,

Hrvatsko vojno učilište „Dr. Franjo Tuđman“, Odsjek za vojnu povijest

Margareta Matijević, znanstvena suradnica

Hrvatski institut za povijest

doc. dr. sc. **Dunja Milotić**

Pravni fakultet u Zagrebu

izv. prof. dr. sc. **Ivan Milotić**

Pravni fakultet u Zagrebu

Samanta Milotić Bančić, asist.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Filozofski fakultet, Odsjek za kroatistiku

doc. dr. sc. **Valter Milovan**

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Filozofski fakultet, Odsjek za talijanistiku

Dijana Muškardin, prof. hrvatskoga jezika i povijesti

Srednja škola Mate Blažine Labin

doc. dr. sc. **Denis Njari**

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet, Odsjek za povijest

Ervin Pavleković, mag.educ.philol.croat.

Marin Pekica, mag. hist.

Škola za turizam, ugostiteljstvo i trgovinu Pula

dr. sc. **Alida Perkov**

predavačica visoke škole, umirovljenica

dr. sc. Maja Polić, znanstvena suradnica

Zavod za povijesne i društvene znanosti HAZU u Rijeci s područnom jedinicom u Puli

doc. dr. sc. **Barbara Riman**

Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana

izv. prof. dr. sc. **Kristina Riman**

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

red. prof. dr. sc. **Vlasta Rišner**

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet, Odsjek za hrvatski jezik i književnost

doc. dr. sc. **Andrea Roknić Bežanić**

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet, Odsjek za povijest

Karin Sabadin, PhD student, assistant
University of Primorska, Faculty of Humanities, Koper

doc. dr. sc. **Bojana Schubert**, znanstvena suradnica
Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti

dr. sc. **Robert Skenderović**, viši znanstveni suradnik
Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje

Ivona Smolčić, mag.educ.philol.croat.

Damir Stručić
Hrvatsko vojno učilište „Dr. Franjo Tuđman“, Odsjek za vojnu povijest

red. prof. dr. sc. **Nevio Šetić**
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Filozofski fakultet, Odsjek za povijest

Vladimir Šumanović, znanstveni suradnik
Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija, Odsjek za povijest

izv. prof. dr. sc. **Sandra Tamaro**
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Filozofski fakultet, Odsjek za talijanistiku

Francesco Toncich, Ph.D.
University of Tübingen

Mariela Tomičić, mag.prim.educ.

dr. sc. **Stipan Trogrlić**, znanstveni savjetnik u miru

doc. dr. sc. **Nataša Urošević**
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

doc. dr. sc. **Maja Verdonik**
Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet

Olja Višković, prof., kustos
Narodni muzej Labin

doc. dr. sc. **Vanessa Vitković Marčeta**
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Filozofski fakultet, Odsjek za kroatistiku

doc. dr. sc. **Vlatka Vukelić**
Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija, Odsjek za povijest

doc. dr. sc. **Tihomir Zovko**
Sveučilište u Mostaru, Fakultet prirodoslovno-matematičkih i odgojnih znanosti

dr.sc. **Salvator Žitko**, u mirovini